

Κοινωνικός Αυτοματισμός

Η σύγχρονη έννοια του κοινωνικού αυτοματισμού ορίζει μία από τις πρακτικές βάσει των οποίων τα εκάστοτε εξουσιαστικά συστήματα κυριαρχούν έναντι της μάζας. Πιο συγκεκριμένα, αφορά στη μέθοδο αποπροσανατολισμού από τη ρίζα του προβλήματος με μετατόπιση του “κατηγορώ” σε κοινωνικές ομάδες που λειτουργούν ως εξιλαστήρια θύματα. Πρόκειται ουσιαστικά για μια στρατηγική αλληλοεξόντωσης που δρα προς όφελος της άρχουσας τάξης, καθώς η ίδια ισχυροποιείται χωρίς να “λερώσει τα χέρια της”. Το φαινόμενο αυτό βρίσκει τον προκάτοχό του στη μέθοδο του “διαίρειν και βασίλευε”.

Τον τρόπο αυτό επιβολής εξουσίας τον συναντάμε στη όψιμη περίοδο της ιστορίας της οργανωμένης κοινωνίας. Αναζητώντας παραδείγματα, εντοπίζουμε την τακτική της διάσπασης ήδη στην αρχαία Ελλάδα, όταν ο Ανδροκλής, πολιτικός ηγέτης και αντίπαλος του ισχυρού στρατηγού Αλκιβιάδη, στην προσπάθειά του να στρέψει την κοινή γνώμη κατά του δεύτερου, τον κατηγορεί για βεβήλωση των Ελευσίνιων Μυστηρίων, χρησιμοποιώντας ψευδομάρτυρες. Ο λαός διχάζεται υπέρ και κατά του άλλοτε άμεμπτου στρατηγού κι ο κωμικός ποιητής Κρατίνος, πρόγονος του Αριστοφάνη, γράφει: *«Εν δε διχοστασίη και Ανδροκλής πολεμαρχεί», «όταν πέφτει διχόνοια, κυβερνά ακόμα κι ο Ανδροκλής»*. Ομοίως κι ο Φίλιππος Β' ο Μακεδόνας έναν αιώνα μετά, έχοντας ως πρόταγμα του τη λατινική ρήση “divide et impera” θα κυριαρχήσει επί των πόλεων- κρατών της νότιας- κεντρικής Ελλάδας που βρίσκονταν σε πολιτικό αναβρασμό. Στο ίδιο μοτίβο θα κινηθεί κι ο Ιούλιος Καίσαρας, ο οποίος εκμεταλλευόμενος την έλλειψη ενότητας ανάμεσα σε πολλές γαλατικές φυλές καθυπέταξε τους Γαλάτες. Και κάπως έτσι, η φιλοσοφία αυτή κληροδοτείται στο Λουδοβίκο ΙΑ' της Γαλλίας, ο οποίος προκειμένου να διατηρήσει την απειλούμενη από τους ευγενείς εξουσία του, κατάφερε να τους αφανίσει, υποκινώντας “αλληλοφάγωμα” στους κόλπους της τάξης τους. Φανατικός θιασώτης του δόγματος της “ισοροπίας των δυνάμεων”, ο καρδινάλιος Γούλσει, πρωτοσύμβουλος του Ερρίκου Η, στις αρχές του 16^{ου} αιώνα, φέρνει την πρακτική του “διαίρειν και βασίλευε” ξανά στο προσκήνιο. Βλέποντας την Ισπανία και του γερμανούς Αψβούργους, να αναδεικνύονται ενωμένοι σε ανερχόμενες δυνάμεις της Ευρώπης διακηρύσσει: *«Πρέπει να εμποδίζουμε κάθε ευρωπαϊκό κράτος να γίνεται πολύ δυνατό, και να φροντίζουμε να διατηρούμε δύο ομάδες κρατών περίπου ισοδύναμες, υποστηρίζοντας πότε τη μια και πότε την άλλη, και μην αφήνοντας καμιά απ' αυτές να υπολογίζει με βεβαιότητα στη συνεχή υποστήριξη της Αγγλίας»*. Πιο σύγχρονο παράδειγμα είναι αυτό του Β' Παγκοσμίου Πολέμου όταν ο Χίτλερ κατάφερε να διχάσει και να στρέψει την κοινωνία εναντίον “φανταστικών εσωτερικών εχθρών”, όπως οι Εβραίοι, οι ομοφυλόφιλοι, οι Αθίγγανοι κι οι ψυχικά διαταραγμένοι, καταφέροντας να στρατολογήσει κόσμο κι από τα εργατικά στρώματα, πείθοντάς τους ότι προσπαθούν να απαλλάξουν τον κόσμο από τις βλαπτικές αυτές μειονότητες, καμουφλάροντας έτσι το αιμοσταγές, ιμπεριαλιστικό σχέδιο, του ίδιου και των εντολών του.

Η μικρή αυτή ιστορική αναδρομή αποδεικνύει πως το φαινόμενο του κοινωνικού αυτοματισμού, στις διάφορες εκφάνσεις του ανά του αιώνες, δεν αποτελεί αποκλειστικό προνόμιο και γέννημα του καπιταλιστικού συστήματος. Το ερώτημα λοιπόν που λογικά προκύπτει είναι το εξής: Ο κοινωνικός αυτοματισμός είναι α) η τάση του ατόμου, και κατ' επέκταση των κοινωνικών ομάδων, για διαφοροποίηση και ηγεμονία, ως τάση έμφυτη και γονιδιακά εγγεγραμμένη στο ανθρώπινο DNA ή β) το αποτέλεσμα των υλικών συνθηκών της ζωής που ως τέτοιο λειτουργεί ως υπερεργαλείο στα χέρια της εκάστοτε καθεστηκίας τάξης. Στην πρώτη περίπτωση, έχουμε να κάνουμε με μια αμιγώς ιδεαλιστική προσέγγιση του φαινομένου, γεγονός που συνεπάγεται πως πρέπει να εγκαταλείψουμε κάθε αξίωση ανατροπής του. Εάν δηλαδή δεχτούμε πως ο άνθρωπος αποτελεί φύσει ον που ρέπει προς τη διάσπαση και την εναντίωση προς οτιδήποτε διαφορετικό τότε ουσιαστικά υποστηρίζουμε πως ο ρατσισμός, η ομοφοβία, η μισαλλοδοξία κλπ. είναι αναπόσπαστο κομμάτι του «είναι» μας που δεν εξαρτάται από τις αντικειμενικές συνθήκες του περιβάλλοντός μας. Σε αντίθετη περίπτωση, υιοθετούμε μια υλιστική προσέγγιση σύμφωνα με την οποία, η όποια συμπεριφορά του ατόμου συνιστά προϊόν της βιωμένης εμπειρίας του. Ως εκ τούτου, αναφερόμαστε στο κοινωνικό σύνολο ως θέσει διαιρεμένο βάσει επίκτητων παραγόντων. Έστω λοιπόν πως κλείνουμε δύο παιδιά διαφορετικού χρώματος, σε ένα δωμάτιο, από τη βρεφική τους ηλικία, χωρίς να τους επιτρέπουμε να έχουν την όποια αλληλεπίδραση με το εξωτερικό περιβάλλον (σημειωτέον οι ανάγκες τους καλύπτονται επι ίσοις όροις). Εξετάζοντας το

“πέρισμα” ιδεαλιστικά οφείλουμε να αναμένουμε πως μεταξύ των παιδιών αυτών θα αναπτυχθεί έχθρα και μια τάση υπεροχής του ενός έναντι του άλλου. Αντιθέτως, υπό το υλιστικό πρίσμα περιμένει κανείς πως τα παιδιά δεν πρόκειται να αντιληφθούν τη διαφορετικότητά τους, μα κι αν την αντιληφθούν αυτό δε θα σταθεί αιτία διχόνοιας μεταξύ τους. Στο σημείο αυτό πρέπει να καταστεί σαφές πως η ανάλυση που θα ακολουθήσει άπτεται της υλιστικής θεωρίας υπέρ της οποίας και τασσόμαστε.

Ας εξετάσουμε τώρα τον τρόπο με τον οποίο ο καπιταλισμός απεργάζεται τις σχέσεις μεταξύ των ομάδων των λαϊκών στρωμάτων, μέσω του κοινωνικού αυτοματισμού. Αρχικά, πρέπει να καταστεί σαφές ότι στη βάση την κοινωνικής δομής βρίσκονται τα μέσα κι οι σχέσεις παραγωγής από τις οποίες προκύπτουν σε δεύτερο επίπεδο οι θεσμοί (θρησκεία, παιδεία, ΜΜΕ, πολιτική, οικογένεια κλπ). Ο κοινωνικός αυτοματισμός ως εκ τούτου κατάφερε να διαιρέσει το προλεταριάτο με θεσμικά κριτήρια, αποπροσανατολίζοντάς τους από τον πραγματικό εχθρό, δηλαδή τους κατέχοντες και ασκούντες έλεγχο στα μέσα παραγωγής. Από τη διαπίστωση αυτή προκύπτει ότι η διαίρεση οφείλει να είναι ταξική κι όχι θεσμική. Για, παράδειγμα, ο πραγματικός εχθρός δεν είναι ο μετανάστης ή ο πρόσφυγας, αφού με τους ανθρώπους αυτούς έχουμε κοινά ταξικά συμφέροντα, άλλα οι ολιγάρχες του κεφαλαίου κι η ιμπεριαλιστική τακτική τους. Εν ολίγοις, χαζεύουμε το δέντρο και χάνουμε το δάσος. Έτσι, το παγκόσμιο προλεταριάτο καταλήγει κατακερματισμένο σε πολλές ομάδες οι οποίες μειοψηφούν αριθμητικά έναντι της κυρίαρχης τάξης, που, εν αντιθέσει με τη μάζα, διατηρεί την ταξική της συνείδηση κι άρα τον αστικό της χαρακτήρα. Στον αποπροσανατολισμό αυτό συμβάλλει το γεγονός ότι η κυρίαρχη τάξη της εκάστοτε κοινωνίας καταφέρνει να αναδείξει τη δική της συνείδηση σε κρατούσα. Γι’ αυτό βλέπουμε στη σύγχρονη καπιταλιστική κοινωνία τον “πληβείο” να ασπάζεται τον “Καίσαρα” του, που αρκούμενος σε ψίχουλα και πολλές φορές μάλιστα νιώθοντας υποχρεωμένος γι’ αυτά, δε συνειδητοποιεί τα συμφέροντα της τάξης του. Το φαινόμενο αυτό ερμηνεύεται από το “σύνδρομο της Στοκχόλμης”, σύμφωνα με το οποίο οι όμηροι εκφράζουν τη συμπάθειά τους προς τους απαγωγείς τους, σε σημείο μάλιστα πολλές φορές και να ταυτίζονται με αυτούς. Τα συναισθήματα αυτά θεωρούνται εν γένει παράλογα υπό το πρίσμα του κινδύνου που διατρέχουν τα θύματα, τα οποία μπερδεύουν ουσιαστικά την έλλειψη κακοποίησής τους, ως μια πράξη καλοσύνης των απαγωγέων. Το σύνδρομο αυτό, περιγράφει μια μορφή τραυματικής συγκόλλησης, η οποία απαντά και στην περίπτωση μας, καθώς αφορά ισχυρούς συναισθηματικούς δεσμούς, που αναπτύσσονται μεταξύ δύο ατόμων, εν προκειμένω, μεταξύ δύο ομάδων, όπου η μία εκφοβίζει ή κακοποιεί τη δεύτερη.

Καταλυτικό ρόλο στο μηχανισμό του κοινωνικού αυτοματισμού διαδραματίζουν τα ΜΜΕ, τα οποία φροντίζουν επιμελώς να προλειάνουν το έδαφος, πριν από κάθε νέο “βασανιστήριο” ενός π.χ. εργατικού κλάδου. Αν δηλαδή, η κυβέρνηση σκοπεύει να εξαγγείλει περικοπές στο δημόσιο, τα ΜΜΕ θα έχουν ήδη προπαγανδίσει πόσο ζημιόγonos είναι ο τομέας αυτός. Έτσι, όταν πλέον τα νέα μέτρα λιτότητας ή/και κατακρεούργησης των εργατικών δικαιωμάτων μπαίνουν σε εφαρμογή, τότε οι υπόλοιποι εργατικοί κλάδοι είναι έτοιμοι να εναντιωθούν πρόθυμα σ’ αυτόν τον φερόνυμο “κηφήνα” της εργατικής τάξης. Στην περίπτωση αυτή μάλιστα συναντάμε την ενσάρκωση της λαϊκής ρήσης “ να ψοφήσει η γίδα του γείτονα”, αφού το σύστημα μας έχει εμφυσήσει μία τάση να χαιρόμαστε ζηλόφθονα με την όποια ζημία του “γείτονα”. Με άλλα λόγια, ο καπιταλισμός μας επιβάλλει μέσω του κοινωνικού αυτοματισμού ότι είναι ευκολότερο και προτιμότερο να επιζητούμε μια εξίσωση προς τα κάτω, παρά να διεκδικούμε τη βελτίωση των όρων της ζωής μας και την ανατροπή. Η επιδίωξη για εξίσωση συνάγεται από το ίδιο το σύστημα, το οποίο έχει μεταφράσει τα πάντα σε συγκρίσιμους αριθμοδείκτες. Τα μέλη της αναγνωρίζουν τη θέση τους στην κοινωνική ιεράρχηση ανάλογα με τη συμμετοχή τους στην κατανάλωση (αγοραστική δύναμη), η οποία έχει αναδειχθεί, ίσως στο σημαντικότερο αριθμοδείκτη της καπιταλιστικής κοινωνίας. Η νοοτροπία αυτή είναι εξίσου στρεβλή, καθώς μας απομακρύνει από το βασικό οικονομικό ζήτημα (τι θα παραχθεί, πόσο και πώς θα διανεμηθεί) που έγκειται στην παραγωγή και τον τρόπο οργάνωσης της. Παραδείγματος χάριν, όταν το συνδικάτο των οδηγών λεωφορείων εξαγγείλει απεργία, η κοινωνική κατακραυγή επέρχεται αυτόματα καθώς έχουμε συνηθίσει να εστιάζουμε στο ότι η απεργία αυτή θα μας εμποδίσει να καταναλώσουμε την αντίστοιχη υπηρεσία, κι όχι στο γεγονός ότι αυτή η κίνηση αποβλέπει (ή τουλάχιστον θα έπρεπε) σε μία αναδιοργάνωση των σχέσεων παραγωγής. Η προσέγγιση αυτή ενίοτε δεν είναι καν χρησιμοθηρική, καθώς συναντάμε περιπτώσεις ομάδων, οι

οποίες αντιδρούν ακόμη και χωρίς να πλήττονται οι ίδιες, μόνο και μόνο στην ιδέα ότι κάποια άλλη κοινωνική μερίδα ίσως μέσα από μια κίνηση τέτοια (απεργία) έχει λαμβάνειν οφέλη.

Οι διεθνείς συμμορίες καταπιεστών λειτουργούν όμως κατά το δοκούν. Στην πραγματικότητα της ελληνικής κοινωνίας τα παραδείγματα του “διαίρειν και βασίλευε” είναι πολλά και αντιφατικά. Καθώς οι ιθύνοντες άλλοτε εξυπηρετούνται από τον κοινωνικό κατακερματισμό κι άλλοτε από την άρση του, επιζητώντας λαϊκή ενότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της πρώτης περίπτωσης αποτελούν οι Σκουριές Χαλκιδικής, ενώ της δεύτερης το Δημοψήφισμα της 5^{ης} Ιουλίου. Αμφότερες έχουν εναντιώσει ή συσπειρώσει συνειδήσεις προς λάθος κατεύθυνση. Στη μεν πρώτη, παρακολουθούμε μια φαινομενική ενωποίηση των επίλεκτων εργαζομένων του Μπόμπολα με αφορμή το γενικευμένο lock out του μεταλλείου, ενώ η απόφαση του ΣτΕ επικεντρωνόταν αποκλειστικά στον τομέα που αφορά την εξόρυξη χρυσού. Έτσι, ο Μπόμπολας κατάφερε να συσπειρώσει όλους τους μεταλλωρύχους, προκειμένου να διεκδικήσουν από κοινού και προς όφελός του τη λειτουργία του μεταλλείου. Οι εργάτες από την πλευρά τους έπεσαν στην παγίδα της ενωποίησης προς διεκδίκηση μιας βραχυπρόθεσμης οικονομικής απολαβής (που σε καμία περίπτωση δεν αντιπροσωπεύει τον κάματο τους), παραγνωρίζοντας ότι σε βάθος χρόνου καταστρέφουν με τα ίδια τους τα χέρια το περιβάλλον στον οποίο ζουν. Η κατευθυνόμενη συσπείρωση όμως των εργαζομένων, πραγματοποιήθηκε προκειμένου να αντιμετωπίσουν αυτοί εξ ονόματος του αφεντικού τη δύναμη των κατοίκων της περιοχής, των αλληλέγγυών τους, των οικολόγων κι όσων συνειδητοποιημένα αντιδρούν στα σχέδια του εκάστοτε Μπόμπολα και των ομοίων του. Έχουμε δηλαδή να κάνουμε με μια περίπτωση διαίρεσης της εργατικής τάξης ανάμεσα σ αυτούς που δουλεύουν για τον Μπόμπολα και σε όσους εναντιώνονται στα σχέδια των αφεντικών. Στη δεύτερη δε περίπτωση, συναντάμε ένα παράδειγμα “φαινομενικής” άρσης του κοινωνικού αυτοματισμού, όταν ο πρωθυπουργός της “πρώτη φορά αριστερά” καλεί το λαό σε δημοψήφισμα θέτοντάς του ένα ψευδοδίλημμα, που εξ ορισμού θα τον διχάσει. Στη συνέχεια, όμως σπεύδει να ζητήσει την ενότητα, όχι με ταξικά χαρακτηριστικά, αλλά με εθνικά. Ο εργάτης που δουλεύει τη γη, δεν έχει εθνικότητα. Η μόνη διαφορά είναι το όνομα της πέτρας, η μία λέγεται ελληνική, η άλλη γερμανική, η άλλη αιγυπτιακή κι η άλλη κινέζικη, όλοι όμως δουλεύουν κι αποπετρώνουν τη γη.

Εν κατακλείδι, ο εργάτης οφείλει να συνειδητοποιήσει ότι ο εχθρός του δεν είναι ούτε η Ευρώπη, ούτε η Αμερική ως εθνικό μόρφωμα καθώς τα συμφέροντά του ταυτίζονται με αυτά του Γερμανού ή του Αμερικάνου εργάτη. Ο εχθρός του είναι το υπερεθνικό κεφάλαιο. Αντιστοίχως, εχθρός ενός εργατικού κλάδου δεν μπορεί να είναι ένας άλλος εργατικός κλάδος, παρά μόνο τα αφεντικά που στέκονται πάνω από αυτούς κι ευθύνονται για την εξαθλίωση και το αλληλοφάγωμά τους. Όπως αναφέρθηκε και στην αρχή ο κοινωνικός αυτοματισμός είναι ένα εργαλείο κι όχι ένα αυτοφύες κοινωνικό φαινόμενο, άρα η στόχευση πρέπει να είναι στον ακρωτηριασμό του χεριού που δουλεύει το εργαλείο, δηλαδή τον καπιταλισμό. Το εργαλείο χωρίς χειριστή είναι άχρηστο.

Όταν ρίξεις ένα βέλος στον εχθρό σου, πρόσεξε μην είσαι εσύ στον στόχο που σημαδεύεις - Σααδή